Уроки розвитку мовлення: успіх з українською

Грабовська О.М., *учитель української мови й літератури Тернопільської Української гімназії ім. Івана Франка, викладач Тернопільського обласного відділення Малої академії наук України, учитель-методист, «Відмінник освіти України»*

Успіх з українською

Квітці цікаво!
Як уміння писати есе допомагає стати вправним мовцем? Відповідь проілюструй прикладами з життя.

БУДЬ У ТЕМІ

Есе — невеликий за обсягом прозовий твір довільної будови, у якому автор висловлює власні думки та враження з певного питання.

Будова есе:

вступ → основна частина → висновок

Стиль мовлення: **публіцистичний** або **художній**.

ТИ ЗМОЖЕШ

235 Назви основні ознаки есе, користуючись хмаркою слів (тегів). Прокоментуй їх.

— Як добре, що Господь створив мене не кропивою, — останнє, що з любов'ю подумала квітка. — Адже тоді хлопчик неодмінно обпік би собі руку.

А вона, пізнавши, що таке біль, так не хотіла, щоб ще хоч кому-небудь на землі було боляче...

Народна творчість

Завдання і запитання

- Про що йдеться в тексті? Добери до нього заголовок.
- Визнач стиль і тип мовлення.
- Випиши слова з апострофом, поясни його вживання.
- Яку основну думку висловлено в тексті?
- Чого навчає притча?

Успіх з українською

Письмовий твір-роздум
на тему, пов'язану із життєвим досвідом учнів

УЛОВИ ІДЕЮ

Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

Сьогодні чимало людей ведуть мову про здоровий спосіб життя, хоча не всі розуміють суть цього поняття. Учені визначили «Сім правил здорового способу життя», дотримання яких допоможе кожному зберегти здоров'я на довгі роки.

Правило № 1 — правильне харчування. Потрібно споживати більше фруктів і овочів, продуктів, наповнених корисними для нашого організму речовинами.

12 **Творче завдання.** Склади діалог між однокласниками, який би міг відбутися в онлайн-середовищі. Уведи в нього звертання й слова ввічливості.

13 Розглянь малюнок і вислови свої міркування, чи можна віднести телефонну розмову до діалогічного мовлення. Склади діалог (3–4 репліки) за поданим початком (на вибір).

А. — Добрий день! Вам телефонують з банку. Стався технічний збій у програмі, унаслідок чого ви може втратити всі гроші, які є на рахунку. Проблему можна вирішити просто зараз, тільки повідомте пін-код і номер банківської карти.

— ...

Б. — Привіт! Вас вітає ведуча однієї з програм вашої улюбленої радіостанції. Ви виграли цінний приз! Залишилось тільки його отримати. Для цього впродовж пів години ви повинні купити картку поповнення рахунку й повідомити її дані, зателефонувавши за вказаним номером телефону. І все — приз ваш!

— ...

В. — Добрий вечір! Телефонують із поліції. Не хвилюйтесь, але ваш близький родич зараз у нас і підозрюється в учиненні злочину. Якщо ви хочете, щоб його відпустили, заплатіть гроші й не повідомляйте про це нікому, інакше у вашого родича будуть серйозні проблеми.

— ...

Чи знаєш ти, як уникнути небажаного й небезпечного спілкування по телефону, протистояти маніпулятивним впливам телефонних шахраїв? Звернись до довідки.

Компетентнісний підхід

Практична спрямованість

Мотиваційні гасла

Улови ідею

Успіх з українською

Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму

УЛОВИ ІДЕЮ

Прочитай висловлення.

Посперечалися якось Щастя і Здоров'я про те, хто з них важливіший. Щастя каже:

— Я важливіше, бо без мене людям погано, мене всі шукають. Кожен хоче бути щасливим.

— Однак кожен також хоче бути здоровим.

— Он іде хлопчик, запитаймо, що для нього головне — щастя чи здоров'я.

Вони звернулися до хлопчика:

— Хлопчику, що для тебе важливіше — щастя чи здоров'я?

— Звісно, щастя! — без вагань відповів хлопчик.

— Ти щасливий?

— О так, я щасливий!

— А чи здоровий ти? — поцікавилося Здоров'я.

— Так, я здоровий!

— Щастить тобі! — втрутився в розмову перехожий. — Мені б твоє здоров'я, то і я був би щасливий (*нар. творчість*).

Про що сперечалися герої твору?
Як ти розумієш слова перехожого? Чи погоджуєшся з ними?

Квітці цікаво!
Що для тебе означає бути щасливим? Поясни свою відповідь.

Успіх з українською

Письмовий твір-розповідь на основі власного досвіду в художньому стилі

УЛОВИ ІДЕЮ

Прочитай притчу. Яку проблему порушено в ній?

Малюнок Миколи Капусти

Жили-були собі два сусіди. Прийшла зима, випав сніг. Перший сусід із самого ранку вийшов з лопатою розчищати доріжку перед будинком. Поки розчищав, зазирнув, як там справи в сусіда. А в сусіда — гарненько втоптана стежка.

Наступного ранку знову випав сніг. Перший сусід встав на пів години раніше, узявся до роботи, дивиться, а в сусіда вже все розчищено.

На третій день снігу чимало — по коліна. Встав ще раніше перший сусід, вийшов лад давати… Зазирає за пліт — там знову все чистенько.

Цього ж дня зустрілися вони на вулиці, поговорили про те, про се, і тут перший сусід не стримався, запитав:

— Слухай, а коли ти встигаєш сніг перед будинком розчищати?

Чоловік здивувався спочатку, а потім, сміючись, каже:

— Та я його ніколи не розчищаю, це до мене друзі ходять!

За В. Дем'яновичем

Чому одному із сусідів доводилося розчищати сніг перед будинком, а іншому — ні? Чи може людина мати багато друзів?

Успіх з українською

Письмовий твір-опис тварини в художньому стилі

УЛОВИ ІДЕЮ

Прочитай текст. Чим він тебе зацікавив?

Кожна дитина мріє про вірного друга, який завжди буде поруч і тішитиме своїм хорошим настроєм. Таким другом може стати інтерактивна іграшка Моджі. Це веселе цуценятко завбільшки 40,6 см від носа до хвоста. Моджі реагує на дотик і виконує 10 голосових команд — сидіти, давати лапу, лежати, просити, співати, розмовляти тощо. Він також уміє гратися й показує свої емоції та бажання. Робот-собака Моджі — дивовижна іграшка, яка має стати домашнім улюбленцем кожного!

Чи хотілося б тобі мати вдома робота-собаку? Чому?
Чи маєш ти домашню тваринку? Яку саме? Як ти до неї ставишся?

Квітці цікаво!
Чи здатна електронна іграшка замінити живу істоту? Поясни свою відповідь.

БУДЬ У ТЕМІ

Описати тварину — означає назвати її ознаки, а також ознаки частин її тіла (розмір, форму тіла, колір шерсті, вираз очей, поведінку).

Види описів: **науковий і художній.**

Проблемні питання

Мотиваційні гасла

Пригадай. Будь у темі

ПРИГАДАЙ

Які висловлювання називають роздумом?
З яких частин складається текст-роздум?
Часто в текстах поєднують різні типи мовлення. З яким типом мовлення може найчастіше поєднуватися роздум?

БУДЬ У ТЕМІ

Роздум поєднаний з розповіддю, більше зацікавить читача чи слухача, допоможе зробити відповідні висновки.

Будова розповіді:

початок дії → розвиток дії → кінець дії

Будова роздуму:

теза → докази → висновок

ТИ ЗМОЖЕШ

313 Прочитай казку.

Ішла стежиною Бабуся. Спіткнулася, і з її кошика висипалися яблука. Побачила це Дівчинка, що гралася неподалік, і допомогла Бабусі їх позбирати. Старенька подякувала Дівчинці і сказала: «Дай Боже тобі щастя!»

Дівчинка задумалася:

— Щастя? А що таке щастя?

Оскільки вона була маленькою і ще багато чого не знала, то вирішила спитати.

Звернулася спочатку до Пташки:

— Пташечко, що таке щастя?

— Це повернутися на батьківщину після довгої зими, звити гніздечко, вивести пташенят і вчити їх літати! — защебетала та.

Актуалізація вивченого

чених Штатів Америки — білоголовий орлан. В Україні ж у різні часи символами вважали різних тварин — від коня до ластівки, — але статусу офіційної не здобула жодна.

Опрацюй інтерактивний плакат «Тваринні символи України», зісканувавши QR-код.

Квітці цікаво!

Яку тварину ти вибрав би / вибрала б національним символом України? Чому?

* https://www.thinglink.com/scene/970626342963904513

БУДЬ У ТЕМІ

Докладні перекази ставлять за мету передавати зміст оповідання, уривка чи епізоду

послідовно (не порушуючи порядку дій)

правильно (точно називаючи імена, факти, окремі назви)

повністю (без пропуску окремих деталей)

ПРИГАДАЙ

Які є типи мовлення? Чим опис відрізняється від розповіді?
Які слова називають синонімами, а які — антонімами?

Щоб відтворити частину тексту, яка є описом тварини, треба пам'ятати, що всі речення в описі будуються приблизно за такою схемою: «Що?» (назва тварини чи частин її тіла) і «Яке?» (ознаки тварини чи частин її тіла).

Теоретичний матеріал

Мотиваційні гасла

Учися в інших

Особистісно зорієнтований підхід

БУДЬ У ТЕМІ

Як підготуватися до написання докладного переказу?

- **Прочитай** або прослухай уважно текст, визнач його тему та основну думку.
- **Поділи** текст на частини (мікротеми), дай їм заголовки й запиши у вигляді плану.
- **Ще раз** перечитай (прослухай) текст і запиши переказ спочатку на чернетці.
- **Перевір** написане, з'ясуй, чи розкрито тему, передано основну думку, збережено послідовність викладу, чи немає пропусків або зайвих фактів, виправ мовленнєві огріхи, орфографічні й пунктуаційні помилки.
- **Перепиши** відредагований текст переказу в зошит.

УЧИСЯ В ІНШИХ

Прочитай текст В. Герея. Розглянь зразок плану тексту. Спробуй скласти власний план (усно).

Мистецтво вишивання

Вишивка як вид мистецтва виник давно. Мабуть, ніколи не зможемо ми довідатися, хто й коли вперше здогадався втілити в узорний мотив всю красу довкілля.

Вишиванням в Україні займалися повсюди. Кожний район, навіть кожне село відзначалися оригінальністю мотивів і композиції, найбільш улюбленою колірною гамою, технікою виконання.

Ось тому вишивка — це не тільки художнє оформлення речей, а й своєрідний код українців.

План

1. Час виникнення вишивки.
2. Місцеві особливості вишивання.
3. Своєрідний код українців.

4. Уживай вставні слова і словосполучення, які є засобами зв'язку між частинами роздуму.
5. Тезу, аргументи і висновок виділяй в окремі абзаци.
6. Перевір написане, виправ недоліки, перепиши начисто.

УЧИСЯ В ІНШИХ

Прочитай текст. Сформулюй його тему та основну думку.

Кожна людина вже від народження тісно пов'язана з природою, тому її потрібно берегти.

По-перше, дуже корисно влітку покупатись у прохолодній прозорій річці, відпочити біля ставка. По-друге, кожне зрубане дерево не поповнить наше повітря киснем, не прихистить влітку від пекучого сонячного проміння, тому не можна бездумно рубати ліси. По-третє, краса природи милує наш погляд, заспокоює. По-четверте, чисте довкілля — це гармонія в природі, чудовий спів птахів, багатий урожай та здоров'я.

Ось чому природу потрібно берегти (*за матеріалами сайту «Знання»*).

Добери заголовок. Визнач тип і стиль мовлення.
Проаналізуй текст, звернувши увагу на дотримання автором вимог до складання твору-роздуму.

ТИ ЗМОЖЕШ

378 Прочитай уривок з оповідання. Чи знайома тобі ситуація, описана в ньому?

Яку ялинку вибрати?

Джмелик та його друзі готувались до Нового року. Щоб свято вдалося якнайкраще, вони вирішили купити ялинку.

Мотиваційні гасла

Ти зможеш

ТИ ЗМОЖЕШ

452 Прочитай висловлення.

З розвитком інформаційних технологій традиційне листування почало втрачати свою значущість. Зараз люди користуються спеціальними застосунками (вайбер, телеграм) або безкоштовною електронною поштою (джімейл, укрнет тощо), тобто надсилають електронні листи.

Та хоч електронний лист замінив паперовий, загальні правила спілкування під час електронного листування не відрізняються від загальноприйнятих норм:

- починай текст листа з привітання, завершуй підписом;
- не забувай уживати слово «будь ласка», звертаючись до кого-небудь із проханням;
- дякуй за допомогу;
- не надсилай у листах неперевірені дані;
- намагайся писати грамотно.

За матеріалами сайту «На урок»

Завдання і запитання

- Чи погоджуєшся ти з думками, висловленими в тексті?
- Наскільки важливо дотримуватися правил електронного листування? Чому? Чи дотримуєшся ти цих правил?
- На основі тексту склади пам'ятку «Як оформляти лист».
- Напиши електронного листа (5–7 речень) комусь із рідних, дотримуючись правил електронного листування. Скористайся пам'яткою.

453 Прочитай висловлення. Що нового ти дізнався / дізналася з нього?

Пошта зародилася в глибоку давнину. Тривалий час люди писали адресу на тому самому аркуші паперу, що й лист. Аркуш складали на зразок солдатського трикутника. У 1820 році в англійському місті Брайтоні

294

ТИ ЗМОЖЕШ

59 Виразно прочитай вірш Марії Познанської «Співай, соловейку!».

Аж гнеться калина від співу дзвінкого!
Це хто там співає? Не видно нікого.
Погляньте пильніш у калину рясну:
Ото соловейко стрічає весну.
Щебече, витьохкує, срібно сміється,
І де стільки сили у нього береться!
Такий же маленький, а як він співа,
Немовби до нас вимовляє слова.
Співа соловейко про сонце й хмаринку,
Про любу Вкраїну, що квітне в барвінку .
А нам не наслухатись гарних пісень,
В садок під калину приходим щодень.
І дуже ми вдячні маленькій пташині.
Хоча вона взимку жила на чужині,
Та пісню принесла у рідний свій край…
Співай, соловейку, ще дужче співай!

Завдання і запитання

- Познач у тексті синоніми та антоніми. Яка їх роль у творі?
- Розглянь світлину із зображенням солов'я. Усно опиши його. Чи можна це фото вважати ілюстрацією до вірша? Аргументуй свою думку.

60 Прочитай мовчки текст.

Легенда про лелеку

Колись дуже давно Бог вирішив роздати голоси пташкам. Найкращий голос дістався соловейкові, бо він прилетів до Бога найпершим. Потім прилетіла вивільга, за нею шпак, щиглик та синичка із жайворонком. Їм дісталися

51

Завдання і запитання

- Який тип і стиль мовлення тексту?
- Продовж висловлення.
- Використай слова, що передають послідовність подій (*спочатку, потім, невдовзі, незабаром, тоді, тепер, знову, ще, у кінці* тощо).
- Добери до тексту заголовок.

214 Прочитай анотації до книжок сучасних українських письменників. Чи можна вважати ці висловлення розповіддю?

Анотація до книжки «Рудий приблуда» Т. Саміло

Це історія хлопчика і собаки, які опинились далеко один від одного. Але ніхто з них не забув, що таке вірність і справжня чоловіча дружба.

Анотація до книжки «Мрійники» Н. Малафеї

П'ятеро маленьких мандрівників летять на планету Дрім, аби здійснити свої бажання. Але з'ясовується, що капосна планета виконує бажання не так, як хочеться мрійникам, а так, як уважає за потрібне. Екіпаж розкидає по космосу, і тепер мандрівникам доведеться не лише здійснювати свої бажання самотужки, а й шукати можливість повернутися на Дрім назад, щоб дістатися домівки.

Поясни лексичне значення слова *анотація*.
Склади анотацію до своєї улюбленої книжки.

215 **Творче завдання.** З'ясуй, у якій послідовності ти розповіси: а) про свій робочий день; б) про цікавий випадок на канікулах; в) про мандрівку з однокласниками. Склади й запиши твір-розповідь у художньому стилі на одну з тем (орієнтовний обсяг твору 0,5–1,0 с.). Добери заголовок. Відредагуй написане.

143

Створення ситуації успіху на уроці

Акцент на цінності

Наскрізна лінія

Діти полегшено зітхають
Ідуть дні за днями. **На літо.**
У гнізді порожньо. З
листочок і, кружляючи в по
землю (за *В. Чухлібом*).

Завдання і запитання

- Яку подію описано в текст
- Чому діти хвилюються за
- Чому саме в лелеки діти з
- Визнач, до якого виду ре
за емоційним забарвленн
- У першому реченні знайд
- Вислови свої міркуванн
виштовхати лелеченят.
- Чи завжди, на твою дум
і долати свої слабкості, щ
аргументуй.

Яку проблему порушено в коміксі? Як вчинив би / вчинила б ти на місці героїв?

Квітці цікаво!
Чому потрібно берегти природу? Аргументуй свою відповідь.

БУДЬ У ТЕМІ

Як працювати над складанням твору-роздуму?

1. Поміркуй над темою майбутнього твору-роздуму.
2. Сформулюй тезу, яка відображала б основну думку твору.
3. Продумай послідовність наведення аргументів, проілюструй їх прикладами.

242

Успіх з українською

Письмовий твір-роздум у художньому стилі

УЛОВИ ІДЕЮ

Розглянь комікс «Як гукнеться, так і відгукнеться» та прочитай анотацію до нього.

Природа — наш дім. І чи будуть озера й річки завжди прозорими та чистими, а їх береги — охайними й доглянутими, чи житимуть біля них довгоногі чаплі та лупаті жабки, залежить від нас. Не смітіть на природі, збережіть її для себе! А хто порушує це правило, обов'язково пошкодує. Саме про це наш комікс (*за матеріалами сайту «Знання»*).

241

4. Уживай вставні слова і словосполучення, які є засобами зв'язку між частинами роздуму.
5. Тезу, аргументи і висновок виділяй в окремі абзаци.
6. Перевір написане, виправ недоліки, перепиши начисто.

УЧИСЯ В ІНШИХ

Прочитай текст. Сформулюй його тему та основну думку.

Кожна людина вже від народження тісно пов'язана з природою, тому її потрібно берегти.

По-перше, дуже корисно влітку покупатись у прохолодній прозорій річці, відпочити біля ставка. По-друге, кожне зрубане дерево не поповнить наше повітря киснем, не прихистить влітку від пекучого сонячного проміння, тому не можна бездумно рубати ліси. По-третє, краса природи милує наш погляд, заспокоює. По-четверте, чисте довкілля — це гармонія в природі, чудовий спів птахів, багатий урожай та здоров'я.

Ось чому природу потрібно берегти (*за матеріалами сайту «Знання»*).

Добери заголовок. Визнач тип і стиль мовлення.
Проаналізуй текст, звернувши увагу на дотримання автором вимог до складання твору-роздуму.

ТИ ЗМОЖЕШ

378 Прочитай уривок з оповідання. Чи знайома тобі ситуація, описана в ньому?

Яку ялинку вибрати?

Джмелик та його друзі готувались до Нового року. Щоб свято вдалося якнайкраще, вони вирішили купити ялинку.

243

прощатися з ялинкою. Спочатку вона була головною на святі — ошатна, сяйлива, гарно прикрашена. Та минуло якихось десять днів, і її хвоїнки всохли й почали опадати... А потім ми зняли всі прикраси, а ялинку винесли на смітник. Їх там було багато, сповнених смутку й безнадії. Я хотіла якось розрадити деревця, але так нічого й не вигадала. Лише сфотографувала їх на телефон — для пам'яті, щоб цього року заздалегідь поміркувати, як бути...

Джмелик зітхнув:

— Що поробиш! Така їхня доля... Хіба ж може бути справжній Новий рік без ялинки?

Пензлик запропонував:

— Можна купити штучну! Я саме бачив у магазині, коли ходив по гірлянду.

Але Джмелик та Книжечка не погодилися:

— Штучна не замінить живої! Її аромат, неповторність, особливі лісові чари... (*із журналу «Джмелик»*).

Завдання і запитання

- У якому стилі складено текст? Доведи свою думку.
- Позиція кого з героїв тобі ближча?
- Доповни текст роздумом, навівши докази на підтримку Нотки.

379 **Творче завдання.** Поміркуй над темами: «Чому потрібно берегти природу», «Що може зробити мене щасливим», «Чому необхідно знати історію свого народу». Вибери ту, яка тебе зацікавила. Разом з однокласниками / однокласницями склади план твору-роздуму. За складеним планом напиши

Відповідність програмі

Написання твору-опису тварини (або предмета) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі). Редагування твору-опису.

Успіх з українською

Письмовий твір-опис тварини в художньому стилі

УЛОВИ ІДЕЮ

Прочитай текст. Чим він тебе зацікавив?

Кожна дитина мріє про вірного друга, який завжди буде поруч і тішитиме своїм хорошим настроєм. Таким другом може стати інтерактивна іграшка Моджі. Це веселе цуценятко завбільшки 40,6 см від носа до хвоста. Моджі реагує на дотик і виконує 10 голосових команд — сидіти, давати лапу, лежати, просити, співати, розмовляти тощо. Він також уміє гратися й показує свої емоції та бажання. Робот-собака Моджі — дивовижна іграшка, яка має стати домашнім улюбленцем кожного!

Чи хотілося б тобі мати вдома робота-собаку? Чому?
Чи маєш ти домашню тваринку? Яку саме? Як ти до неї ставишся?

Кепці цікаво!
Чи здатна електронна іграшка замінити живу істоту? Поясни свою відповідь.

БУДЬ У ТЕМІ

Описати тварину — означає назвати її ознаки, а також ознаки частин її тіла (розмір, форму тіла, колір шерсті, вираз очей, поведінку).

Види описів: науковий і художній.

92

Науковий
опис точно й послідовно називає ознаки тварини чи предмета. Для нього характерні точність та лаконічність викладу.

Художній
опис відображає тварин чи предмети в яскравій, образній формі з метою емоційного впливу на читача чи слухача. У ньому використовують епітети, метафори, порівняння.

УЧИСЯ В ІНШИХ

Прочитай висловлення. Визнач, який опис художній, а який — науковий. Свою думку обґрунтуй (усно).

А. Біля цегляного хліва у дерев'яній буді живе собака Сірко. Весь чорний, ноги як униз білі, ніби вауті у світлі сап'янці, а над очима — сніжно-білі великі кружальця, що нагадують скельця окулярів...

Поснідавши рештками борщу та макаронами, собака почистив лапою морду й повільно зайшов до буди, виставивши в отвір велику голову. Здавалося, що він цікавиться всім, що відбувається довкола... (За М. Маєрою).

Б. Свійський собака (клас — ссавці; ряд — хижі; родина — собачі) — термін, що застосовують і для домашніх, і для бездомних тварин. Відповідно до породи собаки мають різну будову й забарвлення — від білосніжного та рудого до насиченого чорного з різноманітними відтінками. Усі собаки мають чотири лапи з опорними пальцями й кігтями. Два набори зубів розташовані таким чином, щоб було зручно споживати їжу, зокрема сире м'ясо та кістки. Також у собак надзвичайно тонко розвинений такі органи чуття, як нюх і слух. Це робить їх конкурентними серед інших тварин.

Дж. Джи

Які типи мовлення тобі відомі?
Що таке опис? Коли ми його використовуємо?
Що можна описувати?

92

ТИ ЗМОЖЕШ

Прочитай текст, визнач його стиль. Які типи мовлення поєднано в тексті?

Австралійський водмедик

Увечері, коли денні клопоти закінчувалися й люди сходилися до бараків, приходили знайомі й починалася балачка. Говорили про тутешні заробітки, куди й кого посилають на працю, де вигідніше, хто записався на тростину, а хто призначений на працю до війська, до Сідней. У цей час до бараку* з криком увірвались діти.

— Послухайте! Якийсь звір сидить на дереві!

Усі вибігли дивитися на того звіра. Справді, коло вивальні, невисоко на дереві сиділо якесь сіре звірятко, з доброго кота завбільшки, з чорним пухнастим хвостом, з мордою, як у лисиці, з короткими ногами, як у щура. Хтось з давніших мешканців сказав, що це посум. Він нищить гадюк, а ночує в дуплах дерев, і хто його заб'є — дістане 30 фунтів кари. Хтось вніс білого хліба й подав посумові. Той узяв, поліз вище на дерево, а цікаві й далі стояли й дивувалися (за Д. Чубом).

Розглянь світлину. Порівняй словесний опис із зображенням на ній. Зроби висновок.

Випиши речення, що характеризує тварину. Знайди використані в описі художні засоби (епітети й порівняння).

* Барак — житлове приміщення для тимчасового користування.

94

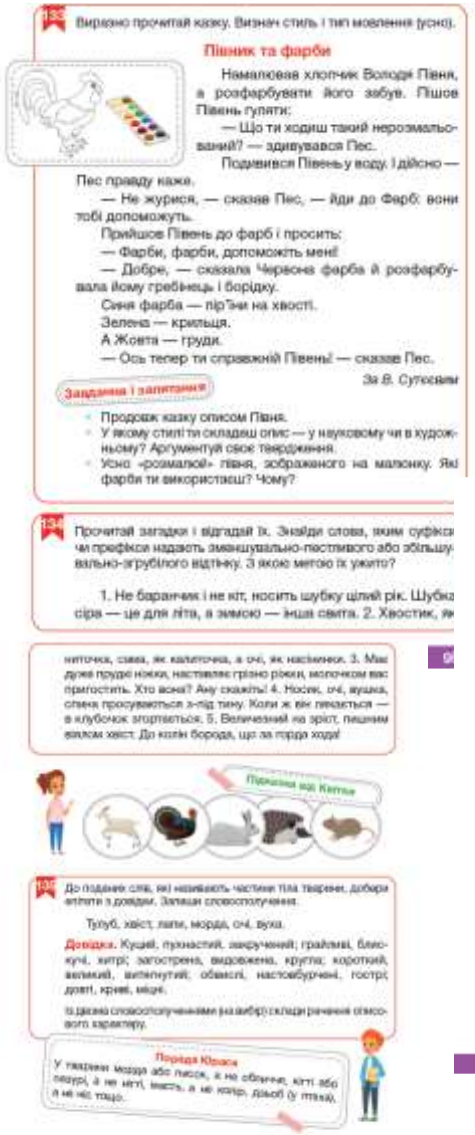

Виразно прочитай казку. Визнач стиль і тип мовлення (усно).

Півник та фарби

Намалював хлопчик Володя Півня, а розфарбувати його забув. Пішов Півень гуляти:

— Що ти ходиш такий нерозмальований? — здивувався Пес.

Подивився Півень у воду. І дійсно — Пес правду каже.

— Не журися, — сказав Пес, — йди до Фарб: вони тобі допоможуть.

Прийшов Півень до фарб і просить:

— Фарби, фарби, допоможіть мені!

— Добре, — сказала Червона фарба й розфарбувала йому гребінець і бородку.

Синя фарба — пір'ям на хвості.

Зелена — крильця.

А Жовта — груди.

— Ось тепер ти справжній Півень! — сказав Пес.

За В. Сутєєвим

Завдання і запитання

- Продовж казку описом Півня.
- У якому стилі ти складеш опис — у науковому чи в художньому? Аргументуй своє твердження.
- Усно «розмалюй» півня, зображеного на малюнку. Які фарби ти використаєш? Чому?

Прочитай загадки і відгадай їх. Знайди слова, яким суфікси чи префікси надають зменшувально-пестливого або збільшувально-згрубілого відтінку. З якою метою їх уживто?

1. Не баранчик і не кіт, носить шубку цілий рік. Шубка сіра — це для літа, а зимою — інша свита. 2. Хвостик, як ниточка, сама, як каліточка, а очі, як насінинки. 3. Має дуже прудкі ніжки, наставляє грізно ріжки, молочком вас пригостить. Хто вона? Ану скажіть! 4. Носик, очі, вушка, спина просувається з-під тину. Коли ж він лякається — в клубочок згортається. 5. Величезний на зріст, пишним вялим хвіст. До колін борода, що за горда хода!

Пригадаймо назви Катюш

До поданих слів, які називають частини тіла тварини, добери епітети з довідки. Запиши словосполучення.

Тулуб, хвіст, лапи, морда, очі, вуха.

Довідка. Кущий, пухнастий, закручений; граційні, блискучі, хитрі; загострена, видовжена, кругла; короткий, великий, витягнутий; обвислі, настовбурчені, гострі; довгі, криві, міцні.

Із двома словосполученнями (на вибір) складіть речення опису-ного характеру.

Порада Юрка

У тварини морда або писок, а не обличчя, кігті або пазурі, а не нігті, вистъ, а не колір, дощ (у тварин), а не піт тощо.

«Кошки». Художниця Дарина Толпо Пирет

«Котик». Художниця Валентина Абтаєнко

Розглянь ретрадукції та порівняй зображення котів на картинах. У чому полягає відмінність між ними? Обґрунтуй відповідь.

Яке зображення кота сподобалось тобі більше? Чому?

Складіть твір-опис тварини за однією з картин у художньому стилі. Скористайтеся підказкою.

Орієнтовний план твору-опису тварини за картиною

1. Яку тварину зображено на картині?
2. Розмір (зріст) тварини, її масть (забарвлення), шерсть.
3. Деталі, що розкривають вигляд тварини (голова, очі, вуха, лапи, хвіст).
4. Поведінка тварини, її звички.
5. Чим тварина сподобалася чи зацікавила?

Творче завдання. Складіть й запишіть твір-опис тварини на одну з тем: «Мій домашній улюбленець», «Тварина моєї мрії», «Четвероногий герой з екрана». Уживай слова із суфіксами і префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності.

Прослухай твори своїх однокласників та однокласниць і проаналізуй їх. Особливу увагу зверни на те, як побудовано висловлення, чи відповідає воно вимогам до твору-опису в художньому стилі та чи вжито в ньому слова зі зменшувально-пестливими або збільшувально-згрубілими суфіксами та префіксами.

97

Мовна + мовленнєва лінія

Дякую за увагу!

Вибір за вами…